

ERNOGRAFIK TEKNİKLERİN EĞİTİM ARAŞTIRMALARINDA KULLANIMI*

Yazan: **

Dr. Stephen Wilson

Çevirenler***

Doç. Dr. Niyazi KARASAR

Dr. Hülya GÖKMEN

Nur KOYUNCU

Eğitim ve psikoloji alanlarındaki araştırmalarda antropolojik tekniklerin kullanımına artan bir ilgi vardır. Bununla birlikte, pek çok araştırmacı, nitel, görüngüsel (phenomenological) ya da etnografik olarak adlandırılan bu tür araştırmalar konusunda eğitim ya da deneyim açısından yetersizdir. Etnografik yöntemin, eğitim ve psikolojide yaygın olarak kullanılan araştırma yaklaşımlarından önemli ayrılıkları vardır. Bu nedenle, temel ilkelerinin ve veri toplama süreçlerinin açıklanması önemlidir. Bu yaklaşımı öteki yaklaşımlardan ayıran özelliklerin anlaşılması bir zorunluluktur. Çünkü öteki yaklaşımlar insan davranışının doğası ve onu anlayan en iyi yollarına ilişkin temelde farklı görüşleri yansıtır. Bu nedenle yazar, etnografik araştırma ile pek çok araştırmacının daha alışkın olduğu teknikler arasındaki farklılığı, onların kullanımının gerisindeki temel ilkeleri ve bu tür araştırmada kullanılan bazı süreçleri tartışarak gözden geçirmeyi önermektedir. Bu yazı, eğitim araştırmalarına ağır-

(*) "The Use of Ethnographic Techniques in Educational Research," *Review of Educational Research* Vol. 47, No: 1:245-65, Winter 1977).

(**) Araştırma Koordinatörü. Center for New Schools, 59 East Van Buren Chicago, Illinois 60605. Dereceleri: A.B., Antioch College; M. Ed., Boston College; Ph. D. University of Chicago, Uzmanlık alanları: Araştırma ve Değerlendirme Yöntembilimi, Eğitimin Sosyal Psikolojisi, Yenileşme Süreçleri.

(***) A.Ü. Eğitim Fakültesi İstatistik ve Araştırma Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi; A.Ü. Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Uzmanı; A.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Uzmanı.

lık vermekle birlikte, tartışmalar, her ortamdaki sosyopsikolojik araştırmalara da aynen uygulanabilir. Etnografik araştırma, tarihsel gelişiminde antropoloji ile birleştirildiği için antropolojik yöntem gibi ele alınmaktadır. Kuşkusuz antropologlar çok çeşitli araştırma teknikleri kullanmaktadırlar. Bu yazı kapsamında, "antropolojik" genellikle, antropolojik araştırmaların temeli kabul edilen "katılnmalı gözlem" in (participant observation) bir türü olarak ele alınmaktadır.

Yakın zamana kadar etnografik çalışmaların çoğu Amerikan toplumunun dışında, ya da azınlık alt kültürlerinde yürütülmüştür. İlerde de açıklandığı gibi, bu yaklaşım, genelde Amerikan okullarında olduğu kadar öteki kültürlerle de değerli veriler sağlayabilir.

Amerikan okullarını incelemede kullanılan etnografik tekniklerin arttığını gösteren belirtiler vardır. Ulusal Eğitim Enstitüsü (National Institute of Education: NIE, 1973) bu yaklaşımı desteklemektedir. Eğitim programlarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi süreçlerine katılan pek çok araştırmacı bu yaklaşımları yararlı bulmaktadır (CNS, 1972; CNS, 1974 b; Smith, 1974 ve Nelson, Lundin ve Gionotta, Not 1). Aşağıda verilen okullarla ilgili genel çalışmaların bazıları tamamlanmış, bazıları da sürdürülmektedir. Bunlar Gusick (1974)'in lisedeki öğrencilerin yaşamları; CNS'in (1974 a) [geleneksel uygulamalardan farklı olan] "alternatif okullar" da (alternatif schools) öğrenci-öğretmen ilişkileri; Jackson (1968)'in ilkökul sınıflarında yaşam; Ianni, Becker, Verenne, Dalton, Leichter ve Levin'in (Not 2) çeşitli liselerin karşılaştırılması; Smith ve Geoffrey (1969)'nin kent merkezindeki bir sınıfta yaşam; Smith ve Keith (1971)'in bir uygulama ilkökulunun kuruluşunda ortaya çıkan durumlar; Wolcott (1973)'ün bir yöneticinin hergün karşılaştığı gerçekler ve Wilson (1972)'in açık (duvarsız) alternatif lisenin kültürü üzerindeki çalışmalarıdır.

Buradaki amacımız, bu tür çalışmaların somut bulguları üzerine bilgi vermek değil; bir yöntemi, eğitim araştırmaları ile olan ilişkisi açısından gözden geçirmektir. Okuyucu, bu tür bulgular için diğer kaynaklara başvurmak durumundadır. (Örneğin: Sindell, 1969; Ianni ve Storey, 1973; Spindler, 1963; Wax Gearing ve Diamond, 1973; Wolcott, 1975 ve Council on Anthropology and Education [CAE] Quarterly).

Temel Gerekeçe

Etnografik teknikler, antropologlar ve küçük toplulukları inceleyen toplumbilimciler tarafından geliştirilmiş olan araştırma geleneğinin bir parçasını oluşturur. Bu yöntemler, belirli türdeki verilerin toplanmasında yararlı bulunmuştur. Aslında bazı araştırmacılar, antropolojik tekniklerin insan davranışına ilişkin toplayacakları bilgilerin nicel yöntemlerle sağlanmasının olanaksız olduğu düşüncesindedirler. Bu yönetime özgü temel ilkeler insan davranışına ilişkin iki grup denenceye dayanmaktadır. Bunlar: a. doğal-çevresel (naturalistic-ecological) denence ile, b. nitel-görüngüsel (qualitative-phenomenological) denencedir. Birlikte kabul edilen bu iki denence, katılmalı gözlem araştırmaları için güçlü bir gerekçe oluşturur. Bu denencelerin ortaya çıkmasına neden olan bazı bağımsız araştırma ve kuramlar aşağıda kısaca gözden geçirilmiştir.

Doğal-Çevresel Denence

Pek çok toplumbilimci, insan davranışının içinde bulunduğu ortam tarafından önemli ölçüde etkilendiğine inanmaktadır. Bu nedenle, psikolojik olayların doğal ortamda incelenmesi gerektiğine inanırlar ve ortamların, çoğunlukla bireysel ayrılışları aşan bir etki ile davranışa düzenlilik kazandırdığını savunurlar. Ortam etkisinin önemini gösteren kapsamlı pekçok araştırma yapılmış; aynı olay laboratuvar ve alanda incelendiğinde farklı bulgular elde edilmiştir. [Bu araştırma ve temel ilkelerine ilişkin ayrıntılı bilgi için Barker (1968) ve Willems ve Raush (1969)'a başvurulabilir]. Çevresel psikologlara göre, araştırmacı, bulgularını günlük yaşama genellemeyi umuyorsa, araştırmasını benzeri bir ortamda yürütmek zorundadır. "Çevrebilimci"ler (örneğin Hess, 1962) hayvanlar üzerinde yapılan pek çok araştırmada benzer sorunları gözlemişlerdir. Tipik bir laboratuvar ya da hayvanat bahçesi, hayvanların davranışlarını doğal ortamdan çok farklı bir örüntüye dönüştürmektedir.

Ortam, içinde yaşayan bireyleri nasıl etkiler? Barker, hem ortamın fiziksel düzenlemeleri hem de beklentilerinin neler olduğu ve nelere izin verildiğine ilişkin insanların içselleştirilmiş düşüncelerinin ortaya çıkardığı güçlerden söz etmektedir. Bundan bağımsız olarak, toplumbiliminin ikinci araştırma geleneğinin de oluşturduğu içselleştirilmiş düşüncelerin önemini vurgulayan aynı noktaya ulaş-

ması anlamlıdır. Örgütlenme üzerinde çalışan toplumbilimciler, örgütlerdeki yaşamın bir parçası olan geleneklerin, rollerin, değerlerin ve normların önemini vurgulamaktadırlar. Örgütlerdeki davranışın çoğu, katılanların bu zihinsel durumların bilincinde olmalarından ve bu durumlardan etkilenen öteki insanların baskılarından etkilenmektedir (March, 1965'e bak). Örgüt kuramcıları araştırmanın alanda yürütülmesinin zorunlu olmadığını ileri sürmelerine karşın çevresel psikologların önemli saydığı güçlerin çoğunu kabul etmektedirler.

Örgüt olarak okullar, katılanların davranışları üzerinde güçlü etkilerde bulunur. Örneğin, öğretmenlerin rol ve geleneklerinin tartışması için Lortie (1973)'ye; normların tartışması için Breaban (1968)'a; bu alandaki öteki baskıların tartışması için Jackson (1968) a ve Sarason (1971)'a bakınız. Çevresel psikologlar, bu güçlerin varlığını farkederek, araştırma bulguları okullara genellenmek isteniyorsa, araştırmanın, bütün bu güçlerin bulunduğu okul ortamında yürütülmesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmaktadırlar. Klasik öğrenme kurumlarının sınıftaki öğrenmeye ilişkin anlamlı şeyler söylemedeki yetersizlikleri bu kurumların geliştirildiği araştırma laboratuvarlarında okul-örgüt güçlerinin yokluğu ile açıklanabilir. Araştırma ortamının önemi üçüncü bağımsız araştırma geleceğinde aynı şekilde ortaya çıkmıştır. Sosyopsikologlar, araştırmalarında ilgi merkezi yaptıkları etkiler dışında öteki etkilerin de yer aldığını kabul etmişlerdir. Bir deneysel ortamın-örneğin, anket, görüşme, laboratuvar-davranış üzerindeki etkileri ve dinamikleri ile kendine özgü nitelikleri olduğunu gördüler. Rosenthal ve Rosnow "Artifact in Behavioral Research"adlı kitaplarında (1969) bu etkilerin doğasını belirleyen kapsamlı araştırma bulgularını incelemiştir. Örneğin, toplumbilim araştırmalarında, genellikle, araştırma amacına ilişkin kuşku uygun ya da beklenen davranışın sezilmesi, deneyci ile kişisel özel ilişki, olumlu değerlendirme isteği deneyin davranışlarını etkiler. Tüm bu güçler davranışı, araştırmanın ilgi merkezinden uzaklaşacak boyutta, biçimlendirir. Anket dolduran, görüşme sorularını cevaplayan ya da deneyde davranışları gözlenen birey, doğal olmaya çalışmasına karşın, gerçek karmaşık durumdaki olağan davranışına ilişkin doğru bilgi veremeyebilir. Tutum araştırmaları, bu eksikliğin özellikle engelleyici olduğu bir alandır. Genellikle bireylerin anketlerdeki ve görüşmelerdeki cevapları onların gözlenen davranışlarına ilişkin yeterli bilgi sağlayamaz (Deutscher, 1966).

Araştırmalarda bu yapay durumların farkedilmesi bazı tepkiler doğurabilir. Rosenthal ve Rosnow'un çalışmalarında görev alan araştırmacılar bu etkileri yönlendirme ve denetim altına alma yollarını bulmaya çalışmışlardır. Cook ve Seltitz (1964)'in çoklu gösterim (multiple indicator) yaklaşımları dış etkileri düzenlemek üzere yeni bir seçenek olmuştur. Yapaylıktan ileri gelen bu güçlükleri yenmek için kullanılan yaygın yöntem söz konusu görüngünün doğal ortamda ve zorlanmadan incelenmesidir (Campbell, Schwartz ve Sechrest, 1966). Doğal gözlem koşullarında, incelenen davranış, araştırma ortamının kendine özgü etkilerine değil, doğal ortamın etkilerine hedeflidir.

Pek çok araştırmacı yukarıdaki açıklamayı kabul etmekte güçlük çekmeyecektir. Amerikan eğitim araştırmaları geleneğinde gözlemin önemli bir yeri vardır; çevresel (ecologic) denencelerin tek istemi davranışın alanda incelenmesidir. Gözlemin alanda yapılmasının dışında kalan, denence geliştirmek, gözlemin işlevsel bölümlerini tanımlamak, nesnel veri toplamının yöntemlerini geliştirmek ve uygun istatistiksel çözümler getirmek gibi standart tekniklere dokunulmamıştır. Bu süreçleri tanıtan antropolojik tekniklerin dayandığı temel gerekçelerin bazıları bundan sonraki bölümlerde tartışılmaktadır.

Nitel-Görüngübilimsel Denence

Çoğu Amerikan toplumbiliminde nesnelliğin doğabilimlerde yer alan modeline ulaşılmaya çalışılmaktadır. Avrupa'da gelişen ancak Amerikan eğitim araştırmalarında ihmal edilen bir toplumbilim geleneği olan "görüngübilim" nesnelliğe bir başka boyut önermekte ve insan davranışının incelemeye uygun yöntemler kazandırmaktadır. Bu geleneği benimseyenler toplumbilimcilerin "bireylerin düşüncelerini, duygularını ve eylemlerini yorumladıkları çerçeveyi anlamadan insan davranışını anlamının olanaksızlığını" ileri sürmektedirler. Ayrıca doğabilimlerin nesnelliğe yaklaşımının, araştırmacıların verileri üzerinde önsel sınırlılıklar getirmelerini gerekli kıldığını; bu durumun da bireylerin bakış açısını ortaya çıkarmayı güçleştirdiğini söylemektedirler (Bak: Bantock, 1965; Broadback, 1968 ve Kocklemass, 1967).

Bu bakışın kendi içindeki çeşitlemesi çok fazladır. Toplumbilimcilerin yeğledikleri nesnel gözlemcinin geleneksel durumunun ve

alışılmış araştırma süreçlerinin, bireylerin bakış açılarını gözönüne alan bir bilgi toplamada yetersiz olduğu düşünülmektedir. Ayrıca denence oluşturmak ve çalışmaya başlamadan önce sınıfları tanımlamak ve önceden saptanan çerçeve içinde çözümlenmek gibi alışılmış tündengelim etkinlikleri uygun görülmektedir.

Genellikle araştırmacılar öznelliğin etkisini en aza indiren yaklaşımlar bulmaya çalışmaktadırlar. Başkaları ya da kendileri tarafından duyu organlarıyla algılanan verilere ilişkin yorumları standartize etmeye çaba harcamaktadırlar. Bir sınıfta gözlenen davranışları kaydetmek üzere kılavuzlar geliştirme buna bir örnektir. Kuramsal olarak belli bir çerçeve ile gözlenen davranışların kaydedileceği bir çizelge geliştirildikten sonra, eğitim ve uygulamadan geçerek bu çizelgeyi kullanmayı öğrenebilen herkesin, davranışları aşağı yukarı aynı biçimde yorumlayacağı kabul edilir. Bu yöntem, nesnelliği garantiler görünmektedir.

Görüngübilimciler, yorumlama ve davranışı kaydetmek için kullanılan bu çerçevenin uygulanmasının kişiye göre değiştiğini ileri sürmektedir. İstenilen sayıda anlam sistemi seçilebilmektedir, aslında anlaşılması gereken en önemli çerçeve, araştırmacılarınkinden çok, gözlenen bireylerinkidir. Nesnel bir toplumbilimci, yorumları standartize ederken elindeki değerli verilerin bazılarını yoketmiş bile olabilir. Severyn Bruyn (1966) şu görüşü ileri sürmektedir:

Geleneksel ampirist, bir bilim adamı olarak, kendisini bilginin temel kaynağı olarak görür ve deneklerin duyum ve mantığından çok kendininkilere güvenir. Öte yandan katılan gözlemci için ise, en önemlisi deneklerin yorumlarıdır. Deneklerin rolünü oynayarak, deneklerin zihinlerindeki duygu ve düşünceleri kendi imgelem ve deneyimlerinde yeniden yaratır (s. 12).

Yalnızca duygu, düşünce ya da eylemlerin varlığı olgusunu bilmek, bu davranışların yer aldığı çerçeveyi bilmeden yetersiz kalacaktır. Bir toplumbilimci katılanların davranışları nasıl yorumladıklarını anlamak durumundadır. Bunun yanında, bir bilim adamı olarak, davranışları nesnel dış görünüşüne göre nasıl yorumlayacağını da anlaması gerekmektedir. Bunun ötesinde denekler bakış açılarını her zaman açıkça ortaya koymadıklarından, araştırmacılar çok fazla dikkat çekmeden ve pek çok katılan gözlemcinin

yapabileceği gibi gözlemci olduğunu unutmadan gizil anlamların farkedilmesinin bir yolunu bulmalıdır. Araştırmacı, kendini tümüyle denegin yerine koyma ya da tümüyle gözlemci olma yerine, ikisi arasında dinamik bir denge geliştirilmelidir.

Önsel denenceler kurma gibi, geleneksel tündengelelim süreçlerine bağlı kalma gereğinin ortadan kaldırılması, genellikle, insan davranışını anlamada kullanılan bu yaklaşımın bir sonucudur. Nisel araştırmacılar kendi bakış açıları ile sınırlı olduklarından ilişkisiz değişkenleri ele alma tehlikesini göze almışlardır. Gloser ve Strauss (1967) toplumbilimcilerin kuram ve araştırmalarını, üzerinde çalıştıkları gerçeklere dayandırabilecekleri daha iyi bir yöntem betimlemektedirler. Kuramlarını geliştirmede, katılan gözlemcinin elde ettiği verilerle dış gözlemcinin çözümlemeleri arasındaki gelişmeleri kullanmışlardır. Bunu dikkate almayan geleneksel araştırma çözümlemeleri, araştırmayı yönlendiren kurama uymak üzere zorlanıyor görünmektedir. Kuram, ancak araştırmacılar onun uygunluğuna inandıktan sonra işin içine girmelidir. Glaser ve Strauss (1967) bu açık yaklaşımlarının, önceden yapılandırılmış çalışmalara olan üstünlüklerini şöyle ortaya koymaktadırlar:

[Geleneksel yaklaşımın] sonucu, çoğun, ortaya çıkabilecek olan denencelere ve uygun kavramlara gereken önemin verilmesi yanında, elde edilen verilerin de zorlanmasıdır... Bizim yaklaşımımız, önce temel kavramların ve denencelerin kendi kendilerine ortaya çıkmalarına olanak vererek, araştırmacıya, kuramlarını geliştirmesinde, varsa, varolan formel kuramların hangisinin kendisine yardımcı olabileceğini belirleme olanağı verir. Böylece araştırmacının nesnelliği daha çok kuramsal yanlılığı daha az olacaktır. (s. 34).

Kuşkusuz, hiç kimse hiçbir olaya gerçek bir "boş tablo" (tabula rasa) olarak yaklaşmaz. Başlıbaşına dil, bir grup kavramsal araç sağlayan ve bazılarını eleyen sınırlayıcı bir etmenddir. Benzer bir biçimde, önceki deneyimler de araştırmacının gözlem ve düşüncelerini etkiler. Aslında geleneksel ampirik bilimsel yöntemler, bu düşünceleri sürdürerek, araştırmacıdan, araştırmanın gerisindeki bakış açısının formüle edilmesinde açık seçik olmasını isterler. Ancak, araştırma alanlarında, önceden belirlenmiş denencelerin ve veri toplama tekniklerinin etkisinin en aza indirildiği daha tümevarımlı araştırmalara da yer vardır.

Antropolojik geleneğe göre çalışanlar (görüngübilimcilerin 'parantez içine alma' dedikleri) ön-kavramlaştırmaya gitmeme becerisini geliştirmektedirler. Bu araştırmacılar da geleneksel araştırmacılar kadar önceki araştırma ve kuramları incelemektedirler; ancak, bu bilgiyi, araştırma ortamı ile uygunluğu ortaya çıkıncaya kadar özellikle kullanmamaktadırlar.

Bu çok önemli anlam ve bakış açısı kavramını gösterebilmek için, geleneksel araştırmacının bir sınıfta öğrenciler arasındaki saldırganlığı incelemeye çalıştığını varsayalım. Araştırmacının amacı saldırganlığın ortaya çıkmasının öğretmenin davranışları ya da öğrencilerin özellikleri ile olan ilişkisini belirtmek olsun. Saldırganlığın değişik türlerinin ortaya çıkma sıklığını saptamak için araştırmacı saldırganlık türlerini belirler ve gözlemcileri bu saldırganlık durumlarını duyarlı ve güvenilir bir biçimde kaydetmeleri için eğitir. Araştırmacı, aynı zamanda, ilgilendiği diğer değişkenleri de kaydetmek ve ölçmek üzere yöntemler bulur.

Örneğin "bir öğrencinin diğer bir öğrenciye vurması", bu saldırganlık türlerinden biri olsun. Sınıftaki gözlemciler / kayıt yapanlar "bir öğrencinin diğer bir öğrenciye vurması" olayının herkes için aynı anlama gelmediğinin sezgisel olarak farkındadırlar. Nesnel yaklaşım ve eğitim, kişiyi, bu sezgileri bir yana bırakmaya (ya da sınırlı varamaya) ve "olguları" raporlaştırmaya yöneltir.

Katılan gözlemci birbirine benzeyen vurma olayları arasındaki ince farklılıklara ilişkin bilgilerden vazgeçmeye pek istekli değildir. Ashında bu tür bir gözlemci, bu ince farklılıkları anlamamanın önemli olduğu; araştırmanın özellikle bu bilgiyi elde etmeyi amaçladığı düşüncesindedir. Niceliksel sistematik gözlemlerde bile, vurma olayının anlamının anlaşılabilmesi, yalnız kayıt yapma, ilişkilerin olduğundan az ya da çok gösterilmesi, ya da araştırmacının ilgilendiği güçlü kavram ve denencelerin tümünden ihmal edilmesi gibi sonuçların doğma tehlikesi vardır.

Katılan gözlemci, sistematik olarak, olayların anlamlarının farkına varmaya çalışır. Örneğin yukarıdaki vurma örneğinde gözlemci olaylarda yer alan aşağıdaki bakış açılarının farkına varıp hangilerinin duruma uygun olacağını anlamalıdır.

- Olaya katılan çeşitli kimseler (vuran, vurulan, olayı görenler, öğretmen) olayı nasıl algılıyorlar?

- Olayı bir saldırganlık olayı olarak görüyorlar mı?
- Vuran ve kendisine vurulan öğrenci için olay aynı anlama geliyor mu?

Örneğin, olay bir saldırganlık hareketi olmayabilir:

- 'Değişim' (elim sende) oyununda olduğu gibi bir sevgi belirtisi olabilir.
- Alt kültürel normların bir parçası olabilir. (Örneğin bazı zenci alt kültürlerinde erinlik ve ergenlik dönemlerindeki erkekler birbirlerinin kollarına omuzlarına vururlar. Bu davranış bir saldırganlık göstergesi olmaktan çok, fizik gücün şakayla gösterilmesidir.)
- Vurulan insana yönelik olmaktan çok, öğretmenin ilgisini çekmek ya da sınıfın düzenini bozmak için harcanan bir çaba da olabilir.

Olay bir saldırganlık türü olsa bile, olaylar arasında, anlaşılması gereken, önemli farklılıklar vardır.

- Olayı başlatan ilk hareket olduğu gibi, o zamana, yere ve türe bağlı olmadan daha önceki saldırganlık hareketlerine karşı bir tepki de olabilir.
- Olay, sözkonusu iki öğrenci arasındaki kişisel ilişkinin ya da kişiler arası ilişkiler ağının bir parçası (örneğin, gruplar arası düşmanlık) olabilir.

İnsan davranışının anlaşılması gereken kritik yönleri vardır. Nitel araştırmacı, olaya katılanların, olayların akışı içinde kendilerini ifade edişlerini dayanarak bu bakış açılarının bazılarını öğrenebilir. Diğerlerine ilişkin bilgi edinebilmek için araştırmacının olaya katılanlara sorular sorması ve çok az ortaya konan "emic" kategorilerini (olayda yer alan önemli oyuncular) tanınması gerekmektedir. Olayda yer alanlar, burada anlamlar ya da bakış açıları denilen şeylerin bazılarının farkında bile olmayabilirler; hiçbiri bunları kendiliğinden, açıkça ifade edemeyebilirler. Katılan gözlemcinin, etkinliklerin tümünü her gün gözlemesi ve dışarıdan / içeriden statüsü, davranıştaki bu güçleri anlaması ve ilişkilendirmesi için gözlemciye kendine özgü bir durum sağlar.

Kuşkusuz bu kısa tartışma, belirlenen olayın, olası anlamlarının tümünü içermemektedir. İnsanların etkinlikte bulunduğu her ortam, anlamları olan davranışlarla doludur. Herhangi bir bireyin, herhan-

gi bir durumdaki anlamların tümünü kavrayamaması olası olmakla birlikte bir araştırmacı, antropolojik teknikleri kullanarak bu anlamları farkedebilir ve onları insan davranışını anlamada ve açıklamada kullanabilir.

Özet

Buraya kadar katılmalı gözlem araştırmalarının temel gerekçesini belirleyen iki grup denence, kısaca açıklanmış bulunuyor: (a) insan davranışı, meydana geldiği ortamdan, krmsık bir biçimde etkilenir. Olayda yer alan oyuncular, doğal ortamdan ayıran her araştırma planı, bu güçleri etkisizleştirebilir ve bu nedenle kendi anlayışını belirsiz kılabilir, (b) insan davranışı, genellikle, gözlenebilir "olgu"lardan daha çok anlam taşımaktadır. Davranışı anlamaya çalışan araştırmacı, bunun katılanlar açısından gözlenebilir ve gizil anlamlarını öğrenebilecek yöntemler bulmalı; aynı zamanda, davranışı nesnel bir dış bakış açısı ile de anlayabilmelidir.

Birlikte ele alınan bu denenceler, geleneksel eğitim araştırmalarının yürütülme biçimine temelde karşı bir yaklaşım olduğundan pek çok sorunun ve olumsuz tepkinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu tür bir tartışma, çeşitli görüşlerdeki araştırmacıları, insan davranışına ilişkin temel varsayımlarını ve davranışı anlama yollarını yeniden düşünmeye iterse yararlı olabilir.

Araştırma Süreci

Bu tür araştırmalarda yer alan gerçek süreci anlamak, gerekçeleri anlamak kadar önemlidir. Etnografik araştırmalar, araştırmacıların sürekli olarak uygun ve etkili araştırma yöntemlerini yeniden gözden geçirmeleri ve geliştirmeleri yolundaki geleneksel çabaları bakımından, niteliksel araştırmalar gibidir.

Antropolojik araştırma geleneğini bilmeyen eğitim araştırmacıları, bu tür araştırmaları genellikle gazete haberciliği ya da günce ya da izlenimci öykü anlatımı ile aynı anlamda görmektedirler. Onların beklentilerine göre, bir kimse bir yere gelir, bir süre etrafına bakar, bazı kişilerle konuşur ve edindiği kanılara ilişkin bir rapor yazar. Onlara göre, belli bir ortamdaki herhangi bir kimse bellekte kalan bilgilerini yazarak benzer bir içgörü (insight) üretebilir. Bunu gerçek bir araştırma olarak görmemekte ve nesnel olmamasından

kaygı duymaktadırlar. Bu bölümde, gerçek süreçler tanımlanarak, etnografik ve etnografik olmayan araştırmalar arasındaki ciddi boşluğu dolduracak bir köprü kurulmaya çalışılacaktır.

Gerekçeleri tanımlayan bölümde açıklandığı gibi, bu tür bir araştırmayı yönlendiren temel ilke, bireylerin, davranışlarının çoğunu belirleyen nılam yapılarına sahip olduğu varsayımdır. Araştırma, elden geldiğince nesnel ve anlaşılır bir biçimde, bu anlam yapılarının neler olduğunu, nasıl geliştiğini, davranışı nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Çözümleme kolaylıkları sağlamak amacıyla etnografik araştırma süreci şu bölümlere ayrılabilir: giriş ve araştırmacı rolünün kurulması; veri toplama süreçleri; nesnellik; ve verilerin çözümlenmesi.

Giriş ve Rolün Kurulması

Etnografik yaklaşım insanların ne söylediği ve ne yaptığının bilinçli ya da bilinçsiz olarak, toplumsal durumlarla biçimlendiği varsayımına dayanmaktadır. Etnograf, bir ortama nereden gireceğine, giriş biçimine duyarlıdır ve bilgi toplamayı kolaylaştırıcı rolü özenle geliştirir. Toplumsal etkinliklere nasıl katılacağı konusunda karar vermelidir (Gold, 1958); çünkü bu etkinliklerin, insanların kendisine tepkide bulunma biçimlerini etkileyeceğini bilmektedir. Topluma girişinin bireylerin kendisini nasıl göreceklarını etkileyeceğini bildiği için, etnograf, bu giriş yollarını formel ve informel olarak özenle düzenler (Geer, 1964; Kahn ve Mann, 1952; Vidich, 1955). Araştırmacı, girdiği ortamdaki belli bir grupla özdeşleşmemeye çalışır. Bunun yanı sıra, incelemeleri boyunca, katılanların, kendisi hakkındaki görüşlerini de izler. Örneğin, araştırmacı (kendi oradayken ya da kendisine önceden bildirildiği şekliyle) insanların birbirine neler söylediği ve nasıl davrandığı ile, kendisiyle yalnız kaldıklarında ne yaptıkları ve ne söyledikleri arasındaki ayrılığı özenle kaydedecektir (Becker, 1961). En önemlisi, katılanların, gözlemciye kişisel (intimate) düşüncelerini paylaşmayı ve sayısız soruları cevaplamayı isteyecek kadar güvenmeleri ve değer vermeleri gerekmektedir (Bruyn, 1966). Ortama çok seyrek giren ve insanlarla konuşan bir dış gözlemci, düzenli bir biçimde, her düzeyde, her çeşit bilginin toplanmasını kolaylaştıran bir rol geliştirme ve yürütme olanağından yoksundur.

Somut bir örnek olarak, daha önce değinilen saldırganlık ve vurma olayındaki katılan gözlemcinin, rolünü nasıl geliştirdiği kısa-

ca incelenebilir. Araştırmacı, duruma katılış şekline ve algılanışına özen gösterir. Örneğin, gruptakilerin kendisini herhangi bir alt grubun üyesi olarak algılamalarını, düzenli bir biçimde, önlemeye çalışır. Öğretmenler kendisini müdürün gönderdiği biri mi sandılar? Öğretmenin görüşlerini destekleyeceğini mi düşündüler? Öğretmenler arasında gruplaşmalar varsa, gözlemci bunlardan biriyle özdeşleşti mi? Benzer bir biçimde, öğrenciler, gözlemciyi öğretmen olarak mı yoksa grup dışında biri olarak mı gördüler? Grubun gözlemciyi algılayış biçimi önemlidir. Gözlemcinin yanlış algılanışı yalnızca gruptakilerin kendisine bilinçli olarak bilgi vermemelerine değil (örneğin, öğrencilerin öğretmen gibi birinin karşısında bazı arkadaşları ile "uğraşmak" için yapacakları planları tartışmamaları gibi) aynı zamanda, yaptıklarını ve söylediklerini bilinçli olarak gizlemelerine (örneğin, öğrencilerin kendilerinin aptal olduğunu düşünecek, öğretmene benzeyen birinin karşısında birbirlerine vurma oyunlarından söz etmemeleri gibi) de neden olabilir.

Lselerde yürüttüğümüz tüm etnografik çalışmalarımızda, öğrenciler araştırmacının kimliği ile ilgilendiklerini göstermişlerdir. Bir okulda, gözlemciyi tanıtmak ve araştırmacıya ilişkin soruları cevaplandırmak üzere bir toplantı düzenlendi. Toplantıda, dinleyiciler arasındaki bir öğrenci, gözlemciye "Siz bir öğrenci mi, yoksa öğretmen misiniz?" sorusunu yöneltti. Daha sonraki olaylar bunun önemli bir nokta olduğunu gösterdi. Gözlemci, kendisinin 'hiçbir gruba ait olmama' gibi kendine özgü bir durumu olduğunu açıklamaya çalıştı. Ancak bu açıklama o zaman tam olarak anlaşılamadı ve benimsenmedi. Toplantıyı izleyen bir kaç hafta içinde, gözlemci, tanımladığı rolünü geliştirmek için çok fazla çaba harcadı. Sonunda, öğrencilerin, öğretmenin önünde tartışmaktan kaçındıkları konuları kendisi ile tartışmak istemeleriyle, gözlemcinin hiçbir gruba ait olmadığını benimsedikleri anlaşıldı.

Veri Toplama

Etnografik araştırmaları anlamada ana faktörlerden birisi de verileri nelerin oluşturduğunun ve veri toplamadaki geleneksel yöntemlerin neler olduğunun bilinmesidir. Bu tür antropolojik bir araştırmada, anlatım biçimleri ne olursa olsun, katılanların anlam yapıları (meaning structures) bulunmaya çalışılır. Bu nedenle, bu tür araştırmalar çok yönlüdür ve aşağıdakilerin hepsi de ilgili veri türlerindedir.

ETNOGRAFIK TEKNİKLERİN EĞİTİM ARAŞTIRMALARINDA KULLANIMI

1. Katılanların kendi aralarındaki sözel etkileşimin biçimi ve içeriği,
2. Araştırmacı ile katılanlar arasındaki sözel etkileşimin biçimi ve içeriği,
3. Sözel olmayan davranışlar,
4. Eylem ve eylemsizlik örüntüleri,
5. Belirtiler, arşiv kayıtları, sanat yapıtları, dökümanlar.

Antropolojik araştırmacıların temel görevleri, sorunlarını yanıtlamada gerekli olan verilerin neler olduğunu öğrenmek ve bu bilgiye ulaşabilmektir. Bir önceki bölümde araştırmacının, katılanların bildikleri ve tepkilerini paylaşmak istedikleri bir kimse durumuna gelebilmek için, bireylerle nasıl iletişim kurmaya çalıştığı gösterilmiştir. Bu sorunlar çözülsün bile, etnograf, nerede olması, ne tür veri toplaması ve kimlerle görüşmesi gerektiğine sürekli karar vermek zorundadır. Önceden yapılandırılmış araştırma modellerinin tersine, toplanan veriler ve ortaya çıkan kuramlar, daha sonraki veri toplama yöneltirmek üzere kullanılmak zorundadır.

Araştırmacı, katılanların formel, informal psişik yapıları ile coğrafyalarını bilmek zorundadır (Bruyn, 1966). O/toplumdaki tüm davranış ortamları ve bunların özelliklerinden haberdar olmak zorundadır (Barker ve Gamp, 1964). Araştırmacı, katılanları belirli olayların nerede ve ne zaman olabileceğine yönlendiren çeşitli iletişim ağlarının bir parçası olmaya çalışır. Araştırmacı, araştırma amacını yansıtan örnekleme süreçleri geliştirir. Bu koşullar gerçekleştiğinde, araştırmacı, ne tür veri toplayacağına ve etkin olarak alanda görüşmeye (doğal gözleme güvenmekten çok soru sormaya) başlayıp başlamayacağına ilişkin hesaplanmış kararlar verir.

Ayrıca, konuşulacak bireyin seçilmesi de önemlidir. Araştırmacı, toplumdaki değişik bireylerin rollerini ve bilgi akış kanallarındaki bireyleri farketmelidir. Yöntembilim literatüründe (Dean, Eichorn, Dear, 1967; Dean ve Whiyte, 1958; Argyris, 1952) çeşitli amaçlara uygun tepkide bulunacak ya da bilgisi olan kişileri belirlemeye ilişkin kararların oluşturulmasında temel olabilecek zengin tartışmalar vardır. Burada da kiminle konuşulacağına ilişkin kararlar, ortaya çıkacak olan kuram ve önceden toplanan bilgiler çerçevesinde verilir.

Katılan gözlemci tarafından toplanan bilginin çoğu, diğer yöntemlerle, örneğin, sistematik gözlem ve yapılandırılmış görüşme ile

toplananlara benzer. Katılan gözlemci, önceden belirlenen bir yer ve zamanla sınırlanmadığı için daha özgürdür; diğer araştırmacıların genellikle elde edemeyeceği pek çok durumlarda görüşme ve gözlem yapabilir. Ayrıca, araştırmacının görüştüğü bireylerle kurduğu yakınlığı izleme ve gizli bilgileri elde etme yollarını geliştirme olanağına sahip olma üstünlüğü vardır.

Bir başka deyişle, katılan gözlemcinin elde ettiği veriler diğer yöntemlerle elde edilen verilerden anlamlı bir biçimde farklılık gösterir. Araştırmacı, çeşitli yöntemlerle topladığı bilgileri, başka yaklaşımlarda gerçekleştirilmesi hemen hemen olanaksız olan bir yolla birleştirir; ve çok özel bilgilere ulaşma olanağına sahiptir. Örneğin, şunları karşılaştırır; a. bir soruya cevap olarak birey ne söylemektedir; b. başkalarına neler söylemektedir; c. değişik ortamlarda neler söylemektedir; d. değişik zamanlarda neler söylemektedir; e. gerçekte ne yapmaktadır; f. konuya ilişkin sözel olmayan çeşitli belirtiler nelerdir? (örneğin vücudun duruşu) ve g. birey için önemli olan diğer bireyler konuya ilişkin ne duymakta, söylemekte ve yapmaktadır? Bunun da ötesinde, katılan gözlemci, görüşme sırasında, bireyler ve olaylara ilişkin, sorularına verilen cevaplarda belirtilenden daha çoğunu bilmektedir. Sonuç olarak, katılan gözlemci, bireylerle, niteliksel yöntemlerle hemen hemen gerçekleştirilemeyecek, empatik bir anlayış geliştirir. Araştırmacı, katılan bireylerin günlük yaşamını paylaşır; duygularını ve tepkilerini anlamak için çaba harcar.

Bunların yanısıra, katılmalı gözlemin yetersizliklerinin de olduğunu belirtmek gereklidir: Örneğin, geniş bir toplumdaki tutumların tüm dağılımının bir görünümünü elde etmek güçlüğü gibi. Tek bir gözlemci, bir anda, bireylerin çoğunun duygularını yeterli bir biçimde belirleyemeyebilir. Katılmalı gözlemin diğer yetersizliklerine ilişkin bilgiler için Mc Call ve Simmons (1969)'a bakınız.

Etnografik araştırma, eğitim araştırmacılarının daha yakından tanıdığı niteliksel yaklaşımlar gibi, düzenli bir araştırma sürecidir. Bu kısa bölümde de görüldüğü gibi, etnografik araştırmacılar, yönetsel olarak, toplayacakları veri türlerini, nerede toplayacaklarını, etkileşime girecekleri bireyleri ve soracakları soruları planlarlar. Aynı zamanda, yeni bilgilere de açık olmaya çalışırlar; ancak, bu yeni bilgileri verebilecek yerleri arayarak, bunu ölçülü bir biçimde gerçekleştirirler.

Daha önce tartışılan vurma olayındaki veri toplama biçimi, örnek olarak incelenebilir. Katılan gözlemci, esnekliğini ve toplumun

ETNOGRAFIK TEKNİKLERİN EĞİTİM ARAŞTIRMALARINDA KULLANIMI

kendisinin özel olarak benimsenmesini, gerekli bilgileri nereden elde edeceğini ortaya çıkarmada kullanacaktır. Gözlemci, aşağıdaki basamakları izleyebilir.

- Bu olayların olabileceği zamanda olay yerinde olur. Olaya ilişkin sözel ve sözel olmayan davranışları (örneğin, vurulan öğrencinin, öğretmenin ve seyircilerin tepkileri) kaydeder.
- Öğrencilerin, olayı nerede ve ne zaman tartışacaklarını kestirerek, orada bulunur (örneğin, koridorlarda, ders aralarında).
- Öğretmenlerin olayı tartıştığı yer ve zamanda orada bulunur (örneğin öğretmenler odasında).
- Katılan bireylerin tepkilerini paylaşmak isteyecekleri biri olmaya çalışır (örneğin dostça yaklaşarak ve önemli etkinlikleri paylaşarak).
- Ortaya çıkmaya başlayan kuramı desteklemek üzere, bireyle, kuramını geliştirme ve iyileştirmesine yardımcı olacak sorular yöneltir.
- Elde edilecek her yeni bilgiyi daha öncekilerle ilişkilendirmesini sağlamak üzere, araştırmacı katılmanın tarihçesini kurar (örneğin, vurma olayında, öğretmenin tepkisini şöyle ele alacaktır: öğretmenin konuşulan bireylerle olan ilişkisi; benzer olaylarda, gruptaki herhangi birinin daha önce gösterdiği tepkiler; gözlemcinin gözlediği olaylar; daha önce gözlenen benzer olaylar; bu tür olayların yer almadığı benzer durumlar ve öğrencilerin olaya ilişkin düşünceleri).

Bunlar ve benzer stratejiler, araştırmacının etnografik yaklaşımla ulaşmaya çalıştığı insan davranışını daha iyi anlamasına yardımcı olur.

Nesnellik

Nitel araştırmacılar, deneklerin ifadelerini ya da araştırmacıların gözlemlerini standartlaştırmada bilinen niteliksel yöntemleri kullanmadıklarından, katılmalı gözlemi bilmeyenler, gözlemcinin öznel yanlılığı sonucu, verilerin bozulacağından kaygı duyarlar. Ancak, iyi yürütülen etnografik bir araştırma, diğer araştırma türleri kadar eksiksiz ve gerçekten nesnel olan disipline edilmiş bir öznel teknik kavranışına ilişkin "niteliksel-görüngüsel denence"ye bakmak gerekir. İnsan davranışları, gözlemcinin gözleyebildiği, kim, ne, nerede,

ne zaman'a ilişkin somut olgulardan daha çok anlam taşımaktadır; hatta bireyin kendi kendini incelerken (örneğin, bir görüşmede ya da bir tutum ölçeği işeretlerken) verdiği tepkilerden daha çok anlam taşırlar. Etnografik araştırmacı bu anlamları ortaya çıkarmaya çalışır.

Araştırmacı, katılanların deneyimlerinin büyük bir kısmına ulaşabilmek için, betimlediğimiz teknikleri kullanır. Örneklemın evreni temsil ettiğinden (Bruyn, 1966) ve verilerin toplandığı ortamla ilişkili yorumlandığından emin olmak ister (Becker, 1958). Gizli ya da ifade edilmemiş anlamları kavrayabilmek için, araştırmacı, katılan bireylerin duygularını düzenli bir biçimde sezmeyi öğrenmelidir. Gözlemci, katılanların davranışlarının, düşüncelerinin ve duygularının inceliklerini anlayabilmek için, onların çeşitli deneyimlerinin bir sentezini yapmak zorundadır. Bazen de, incelediklerinin tepkilerini anlayabilmek için, katılanlarla aynı deneyimlerden geçerek geliştirdiği kendi tepkilerini kullanır.

İnsan davranışına ilişkin, davranışların gizli anlamları olduğu ve bunları anlamının katılanların bakış açılarını bilmeyi gerektirdiği sayılı, empati ve standardize edilmemiş gözlem gibi teknikleri gerektirir. Ancak, bu teknikler sanılara dayalı (impressionistic) bir biçimde kullanılmaz. Katılanların öznelliği ile, katılanların bakış açısına hiçbir zaman kendini kaptırmamaya özen gösteren araştırmacının arasında önemli farklılıklar vardır. Araştırma geleneği, araştırmacının, kendi tepkilerini sürekli olarak izleme ve sınamasını gerektirir. Bireylerin genelde çok çeşitli olan bakış açılarını sistemli olarak alma yanında, o, yapılanlara bir dış gözlemci gibi de bakar. Yapılanları, sistematik olarak, çeşitli grupların değişik bakış açılarından anlamaya çalışırken araştırmacı, gruplardan herhangi birinin bakış açısına kapılıp kalmaktan kaçınır (Vidich, 1955; Wilson, 1972). Böylece, araştırmacı, davranışları, aynı anda tüm açılardan görebilir. Bakış açısındaki içeridekilerle dışarıdakiler arasındaki ve içerideki grupların kendi aralarındaki bu gerilim, dikkatli bir araştırmacıyı öznelliğe düşmekten korur.

Vurma olayının incelenmesi bu tür nesnelliğe somut bir örnek olarak verilebilir. Katılan gözlemci, aynı davranış, olaya katılanların tümünün bakış açılarından görecektir:

Öğretmen: Gözlemci, öğretmenin öğrencilere kızgınlığını, denetimi yitireceği korkusunu ve öğrencilerin ilerdeki davranışlarını değiştirmeye kararlılığını kavrayacaktır.

Katılan öğrenciler: Gözlemci, öğrencilerin vurma olayını bir oyun olarak algıladıklarını, sınıfı rahatsız etme amaçlarının olmadığını ve öğretmenin tepkisine şaşırduklarını anlayabilecektir.

Seyirci öğrenciler: Gözlemci hangi öğrencilerin vurma olayını bir oyun, hangilerinin öğretmene karşı çıkma, hangilerinin olayı bir başka biçimde -örneğin belli bir saldırı olarak - gördüklerini bilecektir.

Disipline edilmiş bu araştırma yöntemlerini uygulayan her bilim adamının benzer olguları toplamada aynı tekniklerden yararlanan niteliksel yöntemleri kullanan bilim adamları ile benzer verileri elde edeceği umulabilir. Ancak, niteliksel araştırmada olduğu gibi aynı verilerin farklı yorumlanabilme tehlikesi vardır. Robert Redfield'in **Tepoztlan** ve Oscar Lewis'in **Life in a Mexican Village: Tepoztlan Revisited** adlı kitapları incelendiğinde, aynı köy yaşamının farklı yorumları görülebilir. Antropologlar, şimdi bu sorunu tartışmaktadırlar.¹

Verilerin Çözümlemesi

Etnografik araştırmacının verilerini nasıl çözümlediği ve kuramını nasıl geliştirdiği, ele alınması gereken önemli konuların sonuncusudur.

Bazı etnografik araştırmalar, tümdengelimle dayalı kullanımı ve kuram geliştirme açılarından geleneksel eğitim araştırmalarına çok benzemektedir. Ancak, etnografik araştırmaların diğer türleri daha çok tümevarımsaldır.

Katılanların iç dünyalarını anlamaya çalışan antropologlar, kuram ve önceki araştırmaların, yorumlarını, henüz yeterince gelişme olmadan, aşırı şekilde biçimlendirmesini önlemeye özen gösterirler. Bunun da ötesinde, belki de antropolog, çeşitli grupların, örgütlerin, ortamların vb. birimlerin olası özgürlüklerini benimsemeye, diğer tür araştırmacılara oranla daha açıktır.

Katılanların gerçeğine dayandırılan kuramı arama, daha önce yapılan çalışmalardan yararlanmama anlamına gelmez. Araştırmacı gerektiğinde olayları açıklamada kullanılabilir üzere, ilgili araştır-

(1) Nesnelliğin bu biçimde ele alınışı, kuşkusuz ideal bir durumu simgelemektedir. Bugün antropologlar, katılan gözlemcilerin, bu katı geleneksel yaklaşımda bile nasıl nesnel olabileceğini tartışmaktadırlar. Ancak katılmalı gözlem, içgüdüsel nesnellikte diğer araştırma yöntemlerinden daha az nesnel değildir.

ma ve kuramlardan tümüyle haberdar olmak zorundadır. Benzer biçimde, bulguların diğer araştırma bulgularıyla olan benzerlik ya da karşıtlıklarını belirleyerek bilginin gelişimine katkıda bulunur. Bunun yanısıra, araştırmacı, çalışacağı ortamı seçme ve bilgi toplarken ilgisini hangi alanda yoğunlaştıracağını saptamak üzere daha önceki kuram ve araştırmalardan yararlanır.

Temellendirilmiş kuramların geliştirilmesi gelişigüzel değildir. Araştırmacı, ortaya çıkan denencelerini, hergün sürekli gözlediği gerçeklere karşı sınar. Alışılmış, önceden yapılandırılmış araştırma modellerinin aksine, katılan gözlemci, sürekli olarak, kuramını gerçek verilere karşı sınama gerekliliğini gözönünde bulundurur. Bu sürekli karşılaştırma yöntemine ilişkin ayrıntılı bilgi edinmek üzere, Glaser ve Strauss (1967)'a başvurulabilir. Mecker (1961), katılan gözlemcilerin kuramlarını sınamaları ve geliştirmeleri için bir diğer yolun da uyuşmayan (negatif) kanıtları aramak olduğunu belirtmektedir. Araştırmacı, ortamı çok iyi tanıdığından, hangi durumların karşıt bilgileri sağlayacağını bilir. Ortama, bu olası uyuşmayan kanıtlarla yüzyüze gelmek üzere girer; gözlediklerinin kuramı niçin desteklemediğini bulmaya çalışır ve giderek kuramını geliştirir. Bu durumda, katılmalı gözlemi, hergünkü çalışmaların birbirini izlediği ve sibernetik bir biçimde bir seri birikimli çalışma olarak düşünmek anlam kazanmaktadır.

Özet

Buraya kadar, kısaca, etnografik gereğe ve araştırma süreci betimlenmiş bulunuyor. Bu yöntem, daha ayrıntılı olarak şu kaynaklardan elde edilebilir: Adams ve Priess, 1960; Bruyn, 1966; Filstead, 1970; Glaser ve Strauss, 1967; McCall ve Simmons, 1969; Naroll ve Cohen, 1970; Scott, 1965; Schatzman ve Strauss, 1974.

Etnografik araştırmacıların yöntemi, diğer araştırmacıların yöntemleri kadar kuralcı ve düzenlidir. Bu yöntem, sürekli olarak değerlendirilme ve geliştirilme sürecinde yer alan önemli ve yaşama şansı olan bir gelenektir. Katılmalı gözlemin gerisindeki en önemli düşüncelerden biri, hiçbir zaman tek doğru bir yöntemin olmadığıdır; yöntem çalışmaya uygun olmalıdır. Burada betimlenen teknikler, diğer yöntemlerle birleştirilerek, daha çok niteliksel teknikler kullanan araştırmacıların elde edemeyeceği türden bilgileri ortaya çıkararak yetkin bir araştırma modeli oluşturulabilir.

Kuşkusuz, tıpkı niceliksel yöntemlerin kullanıldığı çalışmalarda olduğu gibi, katılmalı gözlem çalışmalarının nitelik farkları üzerine de bir takım sorular sorulabilir. Sorulması uygun olan bu sorular, bir

dergi makalesinde kolaylıkla yanıtlanamaz. Bu, her araştırma projesi-
nir geçmişinin tümüyle bilinmesini ve bulguların tartışılmasını sağla-
yacak kadar bir yer ayrılmasını gerektirir. Ancak, etnografik araş-
tırmacıların birbirlerinin çalışmalarına ilişkin sorabilecekleri soru-
ların ana hatlarını kısaca belirleyecek bazı önemli düşününçeler açık-
lanacaktır.

Niteliksel araştırma girişimi, araştırmacının kendi bakış açısı-
nı aşip üzerinde çalıştığı kişilerin bakış açılarını tanıyarak, kendini
duyarlı bir araştırma aracı durumuna getirebilme yeteneğine bağlıdır.
Temelde, herhangi bir çalışmada, alanda bulunmadan bunun ne ölçüde
başarıldığını bilmek olanaksızdır. Bununla birlikte, aşağıdaki türden
soruların cevapları, araştırmacılara, çalışmalarını değerlendire-
bilmeleri için, bazı ölçütler vermektedir. Bu soru listesi Narol
(1967)'un kültürlerarası çalışmaların değerlendirilmesinde kullandığı
sorulardan uyarlanmıştır.

İlk gruptaki sorular, araştırmacının kendi bakış açısını aşma
yeteneğini inceler. Burada okuyucu, araştırmacının kendi özgün gö-
rüşlerinin neler olduğunu bilmelidir. Bu sorulara ilişkin bilgiler her-
hangi bir kaynaktan elde edilebilir, ancak araştırmacının kendi ken-
dini rapor etmesi önemlidir.

Araştırmacının ortamdaki rolü ne idi (Örneğin: öğretmen, yö-
netice, araştırmacı)?

Eğitimi ve özgeçmişi nedir?

Alandaki önceki deneyimleri neydi?

Önemli konularda kuramsal bakış açıları nelerdir?

Konuya ilişkin kişisel duyguları nelerdir?

Alan çalışmasının amacı neydi?

Çalışmayı kim destekledi?

Niçin belli bir ortam seçildi?

Araştırmacı, ne ölçüde bir katılan oldu?

Bu sorulara ilişkin, üzerinde durulması gereken önemli nitelikler
vardır. Bunların cevapları, araştırmayı değerlendirecek kesin temel-
lerden çok, yalnızca geçici kılavuzluk sağlar. Örneğin bir araştırmacı-
nın belli kuramsal yönlendirilmesi ya da yönetici olarak deneyimleri
olması, onun bu bakış açılarına saptanıp kaldığı ve araştırmanın bu
görüşler doğrultusunda yanlılık kazanacağı anlamına gelmez.

İkinci grup sorular araştırmacının, katılanların bakış açılarını
anlayabilmedeki başarısını inceler.

Araştırmacı ortamda ne kadar kaldı?

Orada ne kadar düzenli kaldı?

Zamanının çoğunu nerede geçirdi?

Zamanının çoğunu kiminle geçirdi?

Katılanların dilini ne kadar anlayabildi?

Katılan çeşitli gruplar tarafından nasıl algılandı?

Toplulukta kimlerden bilgi edindi?

Çeşitli grupların bakış açılarını anlamasında sistemli farklılaşmalar var mıydı?

Çeşitli yöntemlerle toplanan bilgiler arasındaki farklılıklar nelerdi?

Araştırmacı elde ettiği sonuçlara ne ölçüde güveniyordu?

Uyuşmayan bazı kanıtlar nelerdi?

Genel iletişim araçlarının sınırlılıkları içinde bu sorunların ayrıntılarıyla tartışılmasının olanaksızlığı görülebilmelidir. Monograf ve kitaplarda, etnografik araştırmacılar, bu konuları genellikle 'ekler' bölümünde tartışırlar. Ancak, daha kısa olan yazılarda, ikisinin arası bir yol izlenir. Araştırmacı, raporunda araştırmaya katılmanın kısa bir tarihçesine, araştırmayı yürütmede temel konulara ilişkin tartışmalara, özellikle problemleri gözükken sonuçların (yargıların) tartışılmasına yer verirken, okuyucunun özgürce değerlendirme yapabilmesi için, alanda topladığı verileri de metinde sunmaya çalışır.

Etnografik yaklaşım, yeni ortaya çıkmış geçici bir ilgi alanı olmaktan çok, çeşitli tarihsel nedenlerle eğitim araştırmalarının dışında kalan, beğeni kazanmış araştırma geleneğinin bir parçasıdır. Bu durgun bir araştırma geleneği değildir, araştırmacılar, sürekli olarak, yöntemlerini iyileştirmeye çalışmaktadırlar. Bugün, niteliksel ve niceliksel yaklaşımların birbirlerini tamamlayabilecekleri yollar aranmakta (CNS, Not 3); çoklu bakış açılarını dikkate almanın bir güvencesi olarak, nitel araştırma gruplarının kullanılabilmesi için ekip-leri oluşturma yolları incelenmektedir. Yakında yayımlanacak olan CNS yayınında ise değerlendirme araştırmalarında, niteliksel yaklaşımların kullanılabilme yolları ele alınacaktır. Nitelik ve nicelik, araştırmacıları yaklaşımlarını bütünleştirmeyi öğrendiklerinde, eğitim araştırmaları büyük ölçüde zenginleşecektir.

KAYNAK NOTLARI

1. Nelson, H., Lundin, S., Giannotta, F. *Multidisciplinary evaluation of educational innovations: An antropological perspective*. Paper presented at the meeting of the American Educational Research Association, Chicago, 1974.
2. Lanni, F. (Chair'), Becker, H., Barenne, H., Dalton, W., Leichter, H., Levine, D. *Social organization of the high school*. Symposium presented at

ETNOGRAFİK TEKNİKLERİN EĞİTİM ARAŞTIRMALARINDA KULLANIMI

the meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, 1973.

3. Center for New Schools. **A quantitative-qualitative study of student subcultures in an alternative high school.** Paper presented at the meeting of the American Educational Research Association, Chicago, 1974.

K A Y N A K Ç A

- Adams, R., & Preiss, J. (Eds.). **Human organization research.** Homewood, Ill.: Dorsey Press, 1960.
- Argyris, C. Diagnosing defenses against the outsider. **Journal of Social Issues,** 1952, 8 (3), 24-34.
- Bantock, G.H. **Education and values.** London. Oxford University Press, 1965.
- Barker, R. **Ecological psychology.** Stanford: Stanford University Press, 1968.
- Barker, R., & Gump, P. **Big school, small school,** Stanford: Stanford University Press, 1964.
- Becker, H. Problems of inference and proof in participant observation. **American Sociological Review,** 1958, 23, 652-660.
- Becker, H., et al. **Boys in white.** Chicago: University of Chicago Press, 1961.
- Broadbeck, M. **Readings in the philosophy of the social sciences.** New York: Macmillan, 1968.
- Bruyn, S. **Human perspective in sociology.** Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1966.
- Center for New Schools. Strengthening alternative high schools. **Harvard Educational Review,** 1972, 43(3), 315-350.
- Center for New Schools. You can talk to the teachers. Chicago: Author, 1974. (a)
- Center for New Schools. The use of ethnography in educational evaluation. Chicago: Author, 1974. (b)
- Cook, S. W., & Selltiz, C. A multiple indicator approach to attitude measurement. **Psychological Bulletin,** 1964, 62, 36-55.
- Cusick, P. **Inside high school,** New York: Holt, Rinehart & Winston, 1973.
- Dean, J., & Whyte, W. How do you know if the informant is telling the truth? **Human Organization,** 1958, 17(2), 34-38.
- Dean, J., Eichhorn, R., & Dean, L. Fruitful informants for intensive interviewing. In J. Roby (Ed.), **Introduction to social research.** New York: Appleton-Century-Crofts, 1967.
- Deutscher, I. Words and deeds: Social science and social policy. **Social Problems,** 1966, 13, 235-254.
- Dreeban, R. **On what is learned in school.** Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1968.
- Filstead, W. **Qualitative methodology.** Chicago: Markham, 1970.
- Geer, B. First days in the field. In P. Hammond, **Sociologists at work.** New York: Basic Books, 1964.
- Glaser, B., & Strauss, A. **Discovery of grounded theory.** Chicago: Aldine, 1967.
- Gold, R. Roles in sociological field observations. **Social Forces,** 1958, 36, 217-223.
- Hess, E. Ethnology: An approach toward the complete analysis of behavior. In R. Brown, E. Galanter, E. Hess, & G. Mandler, **New directions in psychology.** New York: Holt, Rinehart & Winston, 1962.
- Ianni, F., & Storey, E. **Cultural relevance and education.** Boston: Little Brown & Co., 1973.
- Jackson, P. **Life in classrooms.** New York: Holt, Rinehart & Winston, 1968.

- Kahn, R., & Mann, F. Developing research partnerships. *Journal of Social Issues*, 1952, 8 (3), 4-10.
- Kocklemass, J. *First introduction to Husserl's phenomenology*. Pittsburgh: Duquesne University Press, 1967.
- Lewis, O. *Life in a Mexican village; Tepoztlan revisited*. Urbana: University of Illinois Press, 1963.
- Lortie, D. Observations in teaching as work. In R. Travers (Ed.), *Second hand. book of research on teaching*. Chicago: Rand McNally, 1973.
- March, J. (Ed.). *Handbook of organization*. Chicago: Rand McNally, 1965.
- McCall, G., & Simmons, J. *Issues in participant observation*. Reading, Mass: Addison-Wesley, 1969.
- National Institute of Education. *Guidelines for field-initiated research proposals*. Washington, D.C.: Author, 1974.
- Naroll, R. *Data quality control*. New York: Free Press, 1967.
- Naroll, R., & Cohen, R. *Handbook of method in cultural anthropology*. Garden City, N.Y.: Natural History Press, 1970.
- Redfield, R. *Tepoztlan: A Mexican village*. Chicago: University of Chicago Press, 1930.
- Rosenthal, R., & Rosnow, R. (Eds.). *Artifact in behavioral research*. New York: Academic Press, 1969.
- Sarason, S. *Problem of change and the culture of schools*. New York: Allyn & Bacon, 1971.
- Schatzman, L., & Strauss, A. *Field research*. New York: Prentice Hall, 1974.
- Scott, R. Fieldwork in organizations. In J. March (Ed.) *Handbook of organizations*. Chicago: Rand McNally, 1965.
- Sindell, P. Anthropological approaches to the study of education. *Review of Educational Research*, 1969, 39, 593-607.
- Smith, L. (Ed.), *Anthropological perspectives on evaluation*. In AERA Monograph Series in Evaluation, Chicago: Rand McNally, 1974.
- Smith, L., & Geoffrey, R. *Complexities of an urban classroom*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1969.
- Smith, L., & Keith, P. *Anatomy of an educational innovation*. New York: Wiley, 1971.
- Spindler, G. *Education and culture*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1963.
- Vidich, A. Participant observation and the collection and interpretation of data. *American Journal of Sociology*, 1955, 60, 354-360.
- Wax, M., Diamond, S., & Gearing, F. (Eds.), *Anthropological perspectives on education*. New York: Basic Books, 1973.
- Webb, E., Campbell, D.T., Schwartz, R., & Sechrest, L. *Unobtrusive measurement*. Chicago: Rand McNally, 1966.
- Willems, E., & Raush, H. (Eds.). *Naturalistic viewpoints in psychological research*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1969.
- Wilson, S. *A participant observation study of decision-making in an alternative high school*. Ph. D. Dissertation, University of Chicago, 1972.
- Wilcott, H. *Man in the principal's office*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1973.
- Wolcott, H. (Ed.). Special issue on ethnography of schools. *Human Organization*, Summer 1975.